

Din legăturile episcopului Vasile Moga cu refugiații din Țara Românească la Sibiu în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu

TUDOR MATEESCU

Așa cum se știe, în timpul evenimentelor petrecute în Țara Românească în anul 1821, un număr însemnat de locuitori ai țării, boieri, dar și alte categorii sociale, și-au părăsit căminele și s-au refugiat în Transilvania, în orașele Brașov și Sibiu și în zonele din jurul acestor două mari centre¹. Pricina acestui exod a constituit-o, în primul rând, așa cum nota un martor ocular, Ștefan Fănuță (Zilot Românul), jafurile și fărădelegile săvârșite de eteriștii lui Alexandru Ipsilanti², dar și frica de intrarea turcilor în țară³.

Același cronicar, el însuși refugiat la Brașov, vedea „pre boierii țării ce mai era acolo, și mai mari și mai mici, și pre ceilanți băjărari ai noștri în feluri de chipuri supărați”, unii „în lipsă de cheltuială, . . . alții vânzându-și ale lor pă nimic, ca să să înlesnească la trebuințe”, alții care nu aveau cu ce „să plătească chiriiile caselor”⁴. Curând, în acest oraș, datorită mării aglomerări umane, se produce o scumpire exagerată a alimentelor și în special a locuințelor, chiriiile ridicându-se la sume exorbitante⁵.

La intervenția mitropolitului Țării Românești, Dionisie Lupu, aflat și el la Brașov, în favoarea rămânerii în oraș a refugiaților, care urma să fie dispersați, magistratul îi răspunde că dacă aceștia ar sta acolo și peste iarnă, „nu numai că s-ar produce o mare scumpete, ci ar ajunge la strâmtoare și locuitorii de aici, care stau cu chirie, din cauza lipsei de locuințe”⁶. Se adaugă și faptul că autoritățile au stabilit ca să se explice „respectivilor că nu pot aștepta nici un ajutor bănesc din vistieria statului austriac”⁷.

¹ Emil Virtosu, *1821. Date și fapte noi*, București, 1932, p. III–IV; Carol Göllner, *Refugiații din Țara Românească la Sibiu în anul 1821*, în „Studii și comunicări” — Muzeul Brukenthal, I, Sibiu, 1956, p. 19. Sunt semnificative în acest sens însemnările cronicarului Ioan Dirzeanu: „Și nu înceta pe toate zilele băjăriile, mergând în Brașov și în Sibiu din prin toate părțile, spărgându-să toate orașele țării, atât cele mari cum și cele mici, varingea și satile cu prostimea lăcuitorilor, încât s-au umplut tot ținutul Brașovului, precum și Sibiuul cu toate împrejurimile”. (*Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Izvoare narative*, vol. V, București, 1962, p. 69–70).

² Ștefan Fănuță, *Jaluica cântare a lui Zilot*, ed. Marcel Ciucă, în *Izvoare narative interne privind revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1987, p. 132.

³ Carol Göllner, *op. cit.*, p. 19.

⁴ Ștefan Fănuță, *op. cit.*, p. 148.

⁵ Emil Micu, *Brașovul și mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Cumi-dava”, II, Brașov, 1968, p. 135.

⁶ *Ibidem*, p. 136.

⁷ *Ibidem*, p. 125.

A fost respinsă și cererea mitropolitului și a unor boieri, adresată guvernului crăiesc, privind „acordarea unui împrumut dintr-un fond public, în schimbul unor ipotecă sigure pe valori imobiliare”⁸.

Aceeași situație se întâlnea și la Sibiu, unde, în oraș și în împrejurimi, se aflau 17.000 de refugiați din Țara Românească⁹. Într-un raport din noiembrie 1821 al baronului J. Brukenthal către Guberniul Transilvaniei din Cluj se arătau în acest sens următoarele: „Prețurile alimentelor s-au urcat în comparație cu listele prețurilor de piață din anul trecut cu jumătate și, în parte, s-au dublat... Scump este mai ales un articol ce nu poate fi adus de departe, lemnele de foc, vânzându-se în stânjani cu 20 de florini și chiar cu mai mult pe piață”¹⁰.

La Sibiu și în zona acestui oraș și-au găsit adăpost mai ales locuitorii Olteniei și, în primul rând, boierimea craioveană, având în frunte pe episcopul Galaction al Râmnicului¹¹. Printre acești boieri se afla și postelnicul Alecu Arghiropol (Aleco Arghiropulo), sosit încă de la 13 aprilie 1821 la Sibiu, unde era găzduit, cu familia, în casa spitorului Johann Waldhüther¹². Acesta, într-o suplică adresată baronului J. Brukenthal la 13 septembrie 1821, de la Sibiu, de către un grup de refugiați (semnătura sa fiind prima), arată că erau greci de neam, „și, după vremi veniți în Valahia, ne-am așezat și ne-am însurat în Valahia cea Mică, la Craiova, luând fete de boieri înzestrate cu moșii, vii, case și alte acareturi, și după pravili ne-am făcut pământeni, având dreptățile și privileghiurile pământenilor; iar după ce s-au întâmplat răzvrătirea a lui Tudor Vladimirescu la Valahia cea Mică, îndată toți am fugit cu familiile noastre aici la Hermanștat, unde sunt șase luni de când lăcuim”¹³.

Peste câteva zile, la 17/29 septembrie 1821, într-o scrisoare a cunoscutului negustor din Sibiu, Constantin Hagi Pop, către mai mulți boieri refugiați în acest oraș, pregătiți atunci să se întoarcă în țară, prin care le cerea obiectele prețioase spre a fi pecetluite la vamă, pentru a putea fi scoase peste graniță, Alecu Arghiropol este arătat ca „biv vel postelnic”¹⁴, așadar „fost mare postelnic”. El semnează, de asemenea, primul, alte două suplice, adresate, tot din Sibiu, baronului J. Brukenthal. În prima dintre ele, boierii cereau învoirea de a rămâne în continuare în oraș și în zonă¹⁵, iar în cea de a doua, datată 13 octombrie 1821, își arătau hotărârea de a se întoarce în Țara Românească, „cu ajutorul lui Dumnezeu, cât mai curând posibil”¹⁶. Cu toate acestea, în august 1822, printre boierii aflați la Sibiu care semnau, în frunte cu episcopul Râmnicului, o suplică adresată țarului, precum și o scrisoare către

⁸ *Ibidem*, p. 136.

⁹ T. G. Bulat, *Mărturiile din timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista istorică”, XII (1926), nr. 7–9, p. 199; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, p. 317.

¹⁰ Carol Göllner, *op. cit.*, p. 42.

¹¹ Emil Virtosu, *op. cit.*, p. IV.

¹² Hermuzachi, *Documente privind istoria României*, serie nouă, vol. III, București 1967, p. 246–247.

¹³ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 200.

¹⁴ *Documente privind istoria României. Războala din 1821. Documente interne*, vol. II, București, 1959, p. 339–340.

¹⁵ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 201–202.

¹⁶ *Ibidem*, p. 202–203; Carol Göllner, *op. cit.*, p. 36–37.

consulul rus Pini, figura și „postelnicul Arghiropol”¹⁷. De altfel și alți boieri refugiați au rămas încă mult timp în Transilvania¹⁸.

Dintr-un document ulterior rezultă că postelnicul Alecu Arghiropol se refugiase la Sibiu împreună cu soția sa Savastița și cu soacra sa, clucereasa Zmaranda Otetelișanca, fiind deci intrat, prin căsătorie, în vechiul neam boieresc al Otetelișenilor. În timpul bejeniei, pentru a se putea hrăni, fuseseră nevoiți să se împrumute, prin intermediul episcopului Vasile Moga, la care apelaseră așadar, în acest scop, în mod direct, „din banii clerului de acolo”, cu suma de 10.500 zloți sau florini („fiorini”), în „hârtiie de Vghena”, cu dobândă de 6%. Împrumutul fusese contractat în patru rânduri, respectiv în septembrie și decembrie 1821 și în ianuarie și noiembrie 1822, cu zapise și cu punerea ca amanet („emanet”) a unor giuvaiericale și a sineturilor moșiei Logrești¹⁹, moșie care provenea, desigur, din zestrea Savastiței Otetelișanu.

După cum aprecia în acest document marele logofăt al Țării de Sus, Alexandru Ghica, viitorul domn, episcopul „cu adevărat le-au făcut bine de și-au întâmpinat trebuința cheltuielilor ce au avut, în țară streină aflându-să”. Aceasta cu atât mai mult cu cât Biserica Ortodoxă Română din Transilvania se confrunta atunci cu mari dificultăți financiare. În martie 1821, episcopul Vasile Moga reușea, după îndelungate eforturi, să achite suma cerută pentru cumpărarea caselor din Sibiu, în care urma să se mute reședința episcopiei, consistoriul și seminarul. Ceea ce mai rămânea după plata acestor bani, se ridica la 8260 de florini²⁰. Este vorba, așadar, de un gest profund uman care face cinste memoriei acestui arhieru, prezentat pe nedrept, mai târziu, într-o lumină nefavorabilă de către unii istorici²¹.

Trecând soroacele de plată, episcopul Vasile Moga a cerut, „în mai multe rânduri”, suma împrumutată celor trei datornici. În cele din urmă, fiind silit, „prin dicasteria de acolo, ca să răspundă acești bani ai clerului”, a fost nevoit să depună giuvaiericalele și sineturile primite ca amanet. Convertirea acestora în bani pentru acoperirea datoriei se putea face însă numai după judecarea pricinii în Țara Românească, ceea ce a făcut ca episcopul să se adreseze, în iulie 1826, când postelnicul Alecu Arghiropol și soția sa se găseau încă în Transilvania, prin Agenția austriacă de la București, domnului Grigore Ghica. La o nouă intervenție, făcută printr-o notă a Agenției din 23 februarie 1827, marele logofăt, Alexandru Ghica, prezintă domnului un raport („anafora”), în care face istoricul întregii chestiuni și în care arată că dreptatea este de partea episcopului, deoarece datoria „să face dovadă că este bună”. În final, face propuneri pentru rezolvarea acestei pricinii, pe care domnul le aprobă „întocmai”, prin rezoluția sa din 31 martie 1827²². Nerevenirea, ulterior

¹⁷ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. III, București, 1960, p. 133–134.

¹⁸ Emil Micu, *op. cit.*, p. 143.

¹⁹ În secolul trecut se aflau în județul Gorj două sate alăturate cu acest nume: Logrești-Birnici și Logrești-Moșneni. (*Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, București, 1901, p. 185–186). Este vorba, foarte probabil, de moșia primului dintre aceste două sate, moșia celui de al doilea sat fiind în stăpânirea moșnenilor de acolo. Despre giuvaiericale se spune, în mod expres, în document că erau ale soției sale.

²⁰ Sebastian Stanca, *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga, 1774–1845*, Cluj, 1938, p. 24.

²¹ *Ibidem*, p. 108–110.

²² Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, ur. 118, f. 240–241. (Vezi anexa).

acestei date, asupra cauzei constituie un indiciu că diferendul a fost tranșat astfel în mod definitiv.

Acest episod, minor în aparență, reflectă noi aspecte ale unor evenimente de seamă din istoria modernă a patriei noastre. În mod deosebit trebuie relevată înțelegerea și omenia arătate de Vasile Moga, primul episcop ortodox român al Transilvaniei după impunerea, la 1700, a unirii cu Roma²³, față de niște locuitori ai Țării Românești aflați în bejenie, strămtorați de nevoi și de grijele acoperirii trebuințelor cotidiene. Este totodată o dovadă a solidarității românești, peste granițele impuse de vitregia vremurilor, a conștiinței bine conturate atunci a apartenenței la ființa aceluiași neam.

ANEXĂ

1827, martie 31, <București>. Anafora a marelui logofăt Alexandru Ghica, adresată domnului Țării Românești, cu privire la datoria contactată de postelnicul Alecu Arghiropol, împreună cu soția și soacra sa, prin intermediul episcopului Vasile Moga, în timpul refugiului în Transilvania.

Dumneata vel logof(et)e de Țara de Sus, cu cale și cuviincioasă fiind chibzuirea dumitale, ce ni se arată printr-această anafora, poruncim să să și puie în lucrare cu urmare întocmai.

<1>827 martie 31.

Biv vel clucer.

Prea înălțate doamne,

Cinst<ita> K.K.* Aghenție, prin alăturata notă** de la 23 ale trecutului fevr., face arătare mării tale, că, în leat. <1>821 (pe când, din răzvala ce au fost aici în țară, năvălise boerimea locului acestuia în Ardeal), la păsul și trebuința ce au avut dumnealui post<elni>c Alecu Argheropolon i Savastița, soția sa și clucereasa Zinaranda Otelelișanca, soacră-sa, atât pentru a se hrăni în pământ strein, cât și de a nu să întinde pe la închisori de către datornici***, s-au fost împrumutat, prin prea sfinția sa Vasile Moga, episcopul Transilvaniei, zece mii cinci sute fiorini hârtiie de Vghena din bani<i> clerului de acolo, prin zapis cu dobândă și cu emanet niște giuvaericale și sineturile moșii Logreștii. Care bani, în multe rânduri cerându-i episcopul de la numiții datori, mijloc de a plăti n-au stătut. Și pentru că, în cele din urmă, au fost silit și episcopul, prin dicasteria de acolo, ca să răspunză acești bani ai clerului, carele neavind alt de unde a-i împlini, au dat și prea sfinția sa înainte emaneturile numiților. Și s-au hotărât acolo a să da spre vânzare atât giuvaericalile cât și sineturile moșii, a să înstreina, și cu socoteala ce va veni de acolo a datorii, de să vor împlini numiții<i> fiorini, cu dobânda lor, numai din vânzarea giuvaericalilor, să vor trimite sineturile aici, iar de nu să vor împlini, atunci rămâne ca să să înstreineze și sineturile, și va fi spre paguba datorii lor. Și ca să fiie tuturor știut că acea moșie Logreștii este zălogită și sineturile înstreinate, spre a nu să amăgi cinevași aici de a să încrede pe acea moșie, face cinst<ita> K.K. Aghenție știre stăpânirii ca încă o dată să să silească numiții datori ca doară vor plăti acum la Aghenție bani<i> și să să po-prească urmarea de mai sus arătată, iar cinst<ite>i Aghenție să să dea mai în grab un hotărât răspuns cu îndestulare, căci emaneturile să vând acolo, și lipsa de datorie să cere din vânzarea moșii Logrești, fiind și supt iscălitura cluceresii Zinarandii Otelelișancăi, carea totodată este și pentru ei răspunzătoare. Cu plecăciune fac cunoscut mării tale că pentru acești

²³ Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 10, 15.

* Chezaro-crăiască, a Austriei.

** Nu s-a putut găsi, deoarece arhiva Logofeției nu s-a păstrat.

*** Aici cu înțelesul de creditori, vechiul sens al acestui cuvânt.

bani ce să cer acum de cinstita Aghenție, încă din anul trecut, iulie, prin înștiințarea ce au fost făcut către înălțimea ta și mai sus numitul episcop, trimițând aici și copie după zapisile numiților (fiindcă dumnealui post<elni>c și soția dumisale să afla<u> atunci tot în Transilvania), s-au scris dumneai cluceressii Zinarandii, soacrii dumnealui, ce să afla venită la Craiova, ca, ajungându-să și cu dumnealui postelnicu<1>, ginerile dumneai, i cu fiica dumisale, ori să plătească dreptul episcopului sau, având să răspundă împotriva, să înștiințeze Logofetii. Și la luna lui septev<ric> 29, prin răspunsul ce face către prea plecatul mării tale slugă, dumnealui postelnicu<1> Arghiropon zice că, viind din Transilvania în Craiova, au găsit o carte a Logofetii către soacră-sa, în care au văzut scriindu-să că, după jalba ce au dat mării tale mai sus numitul episcop, cere de la soacră-sa trei mii fiorini ce îi este datoare, care această datorie a episcopului ce să adună în zece mii cinci sute fiorini cu dobânda lor este toată a dumnealui, iar nu a cluceressii, prin care l-au și tras episcopul în multe rânduri în judecata de acolo, și fiindcă avea emanet giuvaerialile soții sale și sineturile moșii Logreștii, l-au hotărât judecata a trimite giuvaerialile pecetuite aici la cinst<ita> K.K. Aghenție ca să prețuiască și să să vândă, spre a-și lua banii, nefiind amestecată soacră-sa la această datorie întru nimic, ci toată este a dumnealui postelnicului, și că alt mijloc de a plăti nu are de a nu va trimite giuvaerialile aici, la cinsti<ta> Aghenție, după hotărârea judecătii de acolo, spre a să vinde, căci și dumnealui voește să scape de această datorie. Am văzut și copia zapisului datorii, că în patru rânduri, adică în leat <1>821 septv<ric> și dechemv<ric> 6, în leat <1>822, ghenar și noemv<ric> 1, s-au imprumutat câte trei mai sus numiții cu zece mii cinci sute zloți de hârtie, bani ai clerului, de la mai sus numitul episcop, cu dobândă șase la sută și cu emanet giuvaerialile și sineturile ce să arată mai sus, cu legătură că de-i nu vor plăti bani<i> la sorocile ce în zapis să coprinde (bezi**** dobânda pe un an ce au plătit-o înainte, atunci, prin judecata de afară (adică a aceștii țări), să să vândă emaneturile și să să plătească dreptul episcopului, după cursul de atunci. Deci datoria aceasta, atât di<n> copia zapisului cât și din pitacul dumnealui postelnicului de mai sus arătat, să facă dovadă că este bună, și ca o netăgăduită să cuvine să o și plătească, pentru că jălunitorul episcop cu adevărat le-au făcut bine, de și-au întâmpinat trebuința cheltuielilor ce au avut, în țară streină aflându-să, și cu drept cuvânt s-ar fi convenit a i să și vinde lucrurile acolo unde s-au făcut și împrumutarea, dar pentru că și în zapis să coprinde ca prin judecata țării aceștii și judecata de acolo (cum zice dumnealui postelnicu<1> Arghiropon), că asemenea au găsit cu cale a să trimite emaneturile aici, ca prin cinst<ita> K.K. Aghenție prețuindu-să să să și vândă, găsesc cu cale ca, pe de o parte, să nu să dea luminată poruncă a face notă către cinst<ita> K.K. Aghenție spre a scri numitul episcop acolo în Transilvania, că după chiar coprirederea zapisului ce are prea sfinția sa la mâini, nu este slobod a vinde emaneturile acolo, ci este dator a le trimite aici, la cinstita Aghenție, ca de nu vor plăti mai sus numiți<i> datoria, să să vândă, precum și dumnealui postelnicu<1> Arghiropon, prin mai sus numitul pitac, asemenea cereri face, iar pe de altă parte, din luminată poruncă, să mai scriu din partea Logofetii, prin dumnealui paimacamul****, și numiților datori acolo, la Craiova, unde acum să află, ori a odihni pă jălunitorul episcop plătindu-i dreptul sau, nefiind următor, să știe că să vor vinde emaneturile spre despăgubirea episcopului. Iar de vor pricinui și vor zice că au împotriva a răspunde, să viie aici ori însuși dumnealui postelnicu<1> sau vechil cu deplină putere să-și orânduiască, rămâind cea desăvârșită hotărâre a să da de către înălțimea ta.

<1>827 martie.

Alexandru Ghica vel logofăt.

Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 118, f. 240–241. Copie.

R É S U M É

À la suite de la révolution de Tudor Vladimirescu en 1821 certains boïards de la Valachie se sont réfugiés en Transylvanie, surtout à Braşov, à Sibiu et aux alentours.

Cet article nous offre quelques aspects concernant les rapports financiers entre les réfugiés et les gens du pays c'est à dire des emprunts comme dans le cas du boïar de Craiova, Alecu

**** fără.

***** Locțiitorul domnului pentru Oltenia, fostul „ban al Craiovei” de altădată.

Arghiropol, bénéficiaire d'un emprunt par l'entremise de Vasile Moga, évêque orthodoxe de la Transylvanie.

PRÉCIS

During Tudor Vladimirescu's révolution in 1821 many wallachian boyars escaped to Transylvania in Braşov, Sibiu and in the neighbourhood of these towns.

This article is speaking about the financial relations between the refugees and the natives. This is the case of the boiar of Craiova, Alecu Arghiropol, who made a loan by the help of Vasile Moga, ortodox bishop of Transylvania.